
ЛАЂА ФРАНЦУСКА
МИХАЈЛА Ј. ЗАСТАВНИКОВИЋА

ЛАЂА ФРАНЦУСКА
МИХАЈЛА Ј. ЗАСТАВНИКОВИЋА

Приредио
Дејан Томић

Издавачи
Прометеј – Нови Сад
Народна библиотека „Доситеј Новаковић”
Неготин
Глас Србије – Краљево

За издаваче
Зоран Колунџија
Милорад Грбовић
Маја Ковачевић

Уредник
Власта Младеновић

ЛАЂА ФРАНЦУСКА **МИХАЈЛА Ј. ЗАСТАВНИКОВИЋА**

Приредио
Дејан Томић

Нови Сад – Неготин – Краљево
2018

ИСТИНА ПОТВРЂЕНА ЖИВОТОМ И ПЕРОМ

Кад иза великог догађаја остану књижевна дела која о њему сведоче, историјска истина често бива подведена под сумњу како се уметничком делу не може прилазити као чистој реалности иако је реалистичко сликање стварности заправо пресликавање објективних датости. Па, ипак, може се рећи то је фикција. У једној равни, историја је фикција, ма како почивала на истинитим чињеницама, јер наратив који их оживљава је производ духа и имажинације. Но, истина је и да заборављамо људе који су чинили дела на општу ползу, као што је то чинио Михајло Ј. Заставниковић.

У случају Заставниковића који је прошао голготу по гудурама Албаније и стигао до Корзике, имамо саучесника збивања која описује, дакле који изравно извештава снагом очевица и са осећајима страдалника у чије име говори. Његова експлицитна поетика у први план извлачи истину као најбитнији критериј:

Ја не њишем романе као шњо груђи њишу. Комедије, ѡраџедије, из ѡакла се смеју. Романѡизам или реализам ѡуди се и сахне, ѡде је срце врело. Ја ѡишем само са болом и срцем; ја ѡишем ѡесмом која звони кроз ѡусѡе ѡоле равни, којој се ехо чује на дну хладном, морском. Не, ја не волим лица, кроз њих нерадо ѡоворим; ја ѡоворим кроз самоѡ себе, самим срцем и ѡевам, јецам не за рађајућом срећом, већ за давном исѡином!...

Пишу романе за новац и славу. Мало је оних, шњо ѡишу за исѡину. Писаѡи за вечносѡ, ѡо је исѡина.

Та идеја истине која се пише за вечност присутна је и код других писаца, мислилаца, али нажалост, дођу друга времена која доносе своје истине ни налик онима које су изговаране са претензијом на вечност. Нешто од тога читамо и код Дучића, а савремени егоизам и безбоштво потврђују песникове слутње:

Песма Хрисѿу

... Од исѿока до заѿада ѿеваће хорови новом сину који ће донеѿи друѿу исѿину за друѿе људе.

Али Ти ћеш осѿаѿи и кад хришћани буду несѿали са земље. И када израсѿе ѿрње на ѿуѿевима свих Твојих мученика, Ти ћеш живеѿи, ѿлавокоси и љуѿки младићу, **јер си ѿрви указао на ѿуѿеве срца као на ѿуѿеве Божје.** (ѿодвукла М. Ј. А.)

Осѿаћеш, али видевши да је еванђеље било недовољно. Јер није Боѿи људе у ѿосѿиѿнуѿој исѿини неѿо у вечном ѿражењу. Тебе ће сви наѿусѿиѿи јер си веровао да си ѿа нашао. Боѿ је сѿирасан само у слуѿиѿи и неизмеран само у очекивању. (...)

Ти си својом исѿином само оѿраничио неѿиѿо шѿо је неоѿраничено; и ѿоворио шѿо је неизрециво. Али си својим ранама ѿказао оно шѿо је божанско у човеку. И заѿо, иако ниси оѿкрио Боѿа, Ти си ѿа ѿосведочио. (1930)

Јован Дучић

И Заставниковић је сведочио истину страдања за своју веру и свој род, спремност да се без остатка послужи циљу, служба Краљу и Отаѿбини, идеалима који су данас већ прилично далеки, јер више нема идеје која би могла да уједини индивидуализиране појединце који чине српски народ већ превише отуђен и од себе сама, од идеје жртвовања за више циљеве. Можда за то постоје и реални разлози, политика која је вођена и свест о обесмишљавању те врсте жртвовања. Још давно се Лаза Лазаревић јетко и горко подсмехнуо том узалудном жртвовању насловом своје горке приче „Све ће то народ позлатити“... И данас с времена на време сретнемо неког савременог јунака такве приче са штакама и унезвереног погледа који говори о изгубљеним илузијама и напуштености од свих.

Но, овај врли ратник, учитељ, песник чије се песме и певају у народу, приповедач и хроничар, бележи и дивне тренутке српске пожртвованости:

Свуда, по Солуну, све саме такве жалосне слике чије оквире сунце зрачаше! Сваки Србин – газда, узео је на душу кога сиротана. Ено и код Хотел – Крагујевца. Тамо је газда Тадија – Чачанин... Узео је

једног учитеља и ради „севапа” – уча је морао сваког јутра ићи на пијаци и доносити намирнице за кујну и хотел. – „Ти си све патње видео; ти си све боле осетио; све... и... опет си жив!”... Хм! Зар сам зато срећан?! Оно заиста и живот није срећан?! Оно заиста и живот није срећа ако је затворен у кавезу самога добра, где нема суза, где нема бола. Живот је сила која васкрсава: мртве, беднике и робове. Јак живот – јака морална воља, то је гвоздена полука која све препреке одиже и баца са пута којим ми бедни и робови идемо.

Из М. Ј. Заставниковић, Солунски дани (Београд 1921)

Ова сведочења о временима страшним и славним, на које нас Дејан Томић подсећа кроз оживљавање лика и дела Михајла Ј. Заставниковића, имају много већи значај од само литерарног и историјског. Њихова снага је и у документованим увидима, у откривању душе и свести човека који је на првој борбеној линији и чије будно око бележи славне и неславне тренутке са бојишта и позадине где се човек потврђује у узвишеном или се срозава до дна.

Мр Милица Јефџимијевић Лилић

ЖИВОТНИ ПУТ МИХАЈЛА Ј. ЗАСТАВНИКОВИЋА

Србија је земља песника. Српске народне песме, са којима је Вук Стефановић Караџић први упознао тадашњу културну Европу, одушевиле су књижевни свет. О њима су у суперлативу писали Гете, Мицкијевич, Грим, Герхард, Бауринг, Ранке, Пушкин, Робер, Буе, Мериме, Франкл, Бодјански, Дозон и још бројна друга значајна књижевна имена, и не само књижевна. „Ти странци прилазили су нам добронамерно и отворена срца”, како пише акедемик Дејан Медаковић (*Србија*, Београд 2000), а знаменити Гете, који по сопственом писању никада није „... престајао да се упознаје са песмама из српског наречја...”, уочава да су „... српске песме испеване чистим племенитим језиком, у приповедању потпуне, без збрке и јасне од почетка до краја”. У нашој поезији налази се оно што је, рецимо, енглески народ пронашао у Шекспировој – историју. И не само њу. Није онда чудо што је Свети Николај Српски – епископ Николај Велимировић, закључио да је српски народ своју историју учио „из српских народних песама”. На ту чињеницу указао је и Јован Јовановић Змај чувеним стиховима „Песма нас је одржала,/ њојзи хвала”.

Многи песници су одлазили, остајући или не остајући записани у историји српског песништва. Многи су долазили, и у мноштву њих губио се песнички глас великог броја њихових претходника. Ти претходници, нарочито у временима 19. и почетка 20. века, имали су значајну улогу у очувању и буђењу српске народоносне свести. Уједињење, после Првог светског рата, многе од њих заслужне за слободу српског народа, за коју се наш народ вековима борио, потпуно је скрајнуло и бацило у анонимност. А још за њиховог живота стихови су им преношени са колена на колено, објављивани на страницама српске периодике, певали се и декламовали у разним пригодним приликама... И били су цењени и слављени. Међу такве песнике, данас савим скрајнуте и заборављене, убраја се и Михајло Ј. Заставниковић. И само захваљујући незаборавној песми из славне српске епопеје, Великог рата, „Лађа се креће француска”, лик и дело овога песника и књижевника полако се осветљава и буди се интерес за њега. Ова монографија послужиће да се сазна нешто више о стваралаштву Михајла Ј. Заставниковића, али и о породици из које је поникао, па и биографији која је значајно утицала на његов поетски и прозни стваралачки опус.

Из невеликог броја извора о Заставниковићевом животу може се сазнати следеће:

Михајло Ј. Заставниковић рођен је 5. септембра 1879. године у славонском граду Осеку, сада у хрватском Осијеку.

Породица Михајлова била је угледна и чувена у Лици, а стриц Геден (1824–1869) био је аустријски генерал и српски родољуб. Геден је рођен у месту Широка Кула код Госпића. Као високи официр имао је значајне дужности у аустријском Министарству рата.

Геден Заставниковић

У време револуције 1948/49. учествовао је као капетан у борбама против Мађара. Био је заступник Војне крајине на Сабору Хрватске 1861. и посланик на Српском народном сабору 1865. са чином пуковника. Када је Анте Старчевић у свом говору на Сабору 1961. увредио граничаре назвавши их лупежима, жестоко му је одговорио. Био је у добрим односима са бројним високим личностима цивилне и војне власти у Аустрији. Много се залагао за унапређење просвете и у Лици је подигао 22 школе. Неподобан аустроугарским властима, тајно је осуђен на смрт. „Отрован је у Бечу за столом Фрање

Јосифа” (Српско Косово 1925, бр. 23). Као заслужном народном борцу подигнут му је 1870. године споменик у Госпићу. Професор Владимир Красић у својој књизи Успомене из Горње Крајине (Нови Сад 1882), приликом посете Госпићу, о том споменику је записао: „На променади видех велики споменик на коме се чита српски натпис:

„Генералу вишезу Заставниковићу, ради његових заслуга за крајину, његови њијашељи и шивовашељи” (Јован С. Радојчић, *Биографије: Срби зајадно од Дунава и Дрине*. Књига I. (Прометеј, Нови Сад 2009).

Отац Михајлов, Јован (Јосиф), био је пореклом Личанин, из Рибнице, а мајка Марија Војвођанка. Свршио је вишу војну академију и говорио је неколико језика. Јован је био судија у Осеку и Зворнику, а као велики Србин прогањан је од аустроугарских власти. У Зворнику је 1880. године, због свога србољупства осуђен на вешање. Од вешања га је спасао Али–бег Видојић, угледни Зворничанин. Пошто је успео

Живковића, учитеља у Алексинцу. У кући Живковића Михајло је живео и завршио своје школовање. Учитељску службу започео је у Прлиту, код Зајечара 1901. године, одмах после завршетка школовања. Потом је био учитељ и управник школе у Гунцатима, наставник основне школе у Смедереву и до 1914. године наставник у Прахову и Михајловцу у Неготинској Крајини. Као војник 14. пука (био је резервни официр) учествује у Првом светском рату, прелази Албанију и учествује у васкрсу Србије. Од четири задобијене ране остао је инвалид у обе ноге и десној руци. После Великог рата Михајло Ј. Заставниковић био је учитељ у Неготину и Милошеву. Живео је у браку са учитељицом Даницом Левицки са којом је имао петоро деце. Поред сарадње са многим листовима и часописима, Заставниковић је нарочито био наклоњен *Српском Косову* из Скопља, коме је приложио 1.000 динара у фонд за његово одржавање. Преминуо је 21. марта 1927. године у Неготину.

Михајло Ј. Заставниковић поезију је почео да објављује 1903. године у часопису *Зорица*, а сарађивао је са многим књижевним, политичким, педагошким и дејим листовима и часописима. Уз то, Заставниковићеви поетски и прозни радови објављивани су и на страницама алманаха и календара. Његове песме су романтичарске, са познатим жанровима тога правца, а могу се сврстати у родољубиве, хришћанске, завичајне, социјалне и љубавне, пригодне и дејје. Заставниковић је у родољубивој поезији испуњен снажним емоцијама, а теме се крећу од хришћанства до трагичних дана српског народа у времену Великог рата. Прозни радови су, углавном, записи и успомене, новеле, приче из сеоског живота, који остају у домену личних доживљаја и исповести, а осећа се несумњиви утицај ауторове песничке душе. Највећи део Заставниковићевог поетског, па и прозног опуса инспирисан је његовим учешћем у Првом светском рату и у тим књижевним радовима оставио је корисне записе са становишта документарне литературе. Бавио се и сакупљањем и записивањем српског народног поетског и прозног усменог предања, који су штампани у периодици. Заставниковић је и преводио са руског језика.

Марија Бујас је у *Српском биографском речнику*. (Д-З) Књига 3. (Матица српска, Нови Сад 2007) навела следеће листове, часописе, календаре и алманахе на чијим станицама су објављивани књижевни радови Михајла Ј. Заставниковића: *Зорица* 1903; *Ђачки најредак* 1905–1906, 1908–1909; *Мали Журнал* 1906; *Босанска Вила* 1907; *Наша народна школа* 1909; *Свесџ* 1909; *Труба* 1909; *Мала Србадија* 1911; *Балкан* 1913, 1921–1926); *Свеџи Сава* 1920; *Село* 1920, 1922; *Српско Косово* 1921, 1925–1928; *Велика Србија* 1922; *Народ*, Београд 1922; *Завичај* 1922–

1925; *Смиље* 1922; *Српски земљорадник* 1923; *Глас српских чейника* 1925; *Наша Сѣара Србадија* 1925; *Српски комитѣа*, календар, 1925, 1927; *Српска црква*, календар, 1925; *Бели Орао*, календар, 1926; *Цицварићев београдски дневник* 1926; *Српско Косово*, алманах, 1926; *Пашић*, алманах, 1927.

Његове прозне и поетске записе народног предања и ауторске радове објављивао је и београдски часопис *Кића*.

Михајло Ј. Заставниковић овјавио је и четири ауторске књиге: *Пре и њосле 29 маја*, Београд 1906; *Песме васкрснућа (са Солунској фронтѣа)*, Београд 1919; *Солунски дани*, Београд 1921. (проза) и *Краљева суза*, Неготин 1926. Збирку песама *Песме васкрснућа*, насталу на Солунском фронту, посветио је оцу Јовану.

Више Заставниковићевих песама певало се и пева у народу. О том сегменту стваралаштва Михајла Ј. Заставниковића *Културно-национални аламах Српско Косово* (Скопље 1926) пише: „Његове се многе песме певају и свирају у народу по целој Краљевини. Те су песме; „Креће се лађа (француска)”; „Спавај, спавај”; „Шарене гајде”; „Зар да умрем”; „Ала бију Бугарију” и многе друге, које је он спевао на Солунском фронту. Маса песама и разних строфа унете су у народ од стране г. Заставниковића, који је као познати свирач (на виолини, прим. прир.) и певач на Солунском фронту свирао војницима и официрима. То је био он, – познати „Уча”...” Алманах *Српско Косово* најавио је и: „Сада је у штампи „Краљева суза” (Кроз Албанију у 1915. години)”. У овој ауторској збирци Михајла Ј. Заставниковића, на страни 40, штампани су његови стихови песме „Тамо далеко”, а у фусноти пише: „И ова се песма пева и свира целом Краљевином”.

У овој монографији посвећеној Михајлу Ј. Заставниковићу биће у целини пренети садржаји из његових ауторских књига *Песме васкрснућа* и *Краљева суза*. Затим ће уследити ауторски поетски и прозни радови, као и запис народне приповетке о Милошу Обилићу и банатских народних песама, које је Михајло Ј. Заставниковић објављивао у листовима и часописима, као и они његови радови које су приређивачи штампали у календарима, алманасима и књигама, највише збиркама песама.

Дејан Томић

Литература:

1. Мушка учитељска школа у Алексинцу, СПОМЕНИЦА. Педесетогодишњи прегледа рада Прве Учитељске Школе 1871. до 1921. шк. године. Израдио Јов. С. Јовановић. Мушка учитељска школа у Алексинцу 1921.
2. *Српско Косово*. Скопље, 1. децембар 1925.
3. Културно–национални алманах *Српско Косово*. Скопље 1926.
4. Јован С. Радојчић, *Срби: Српска Крајина, Далмација, Славонија, Хрватска*. Београд 1994.
5. *Српски биографски речник*. Књига 3. Матица српска, Нови Сад 2007.
6. Јован С. Радојчић, *Биографије: Срби заједно од Дунава и Дрине*. Књига I. *Прометјеј*, Нови Сад 2009.

НАШИ САРАДНИЦИ

Г. Мих. Ј. Заставниковић, учитељ из Неготина, чију слику овде доносимо, прославио је, сад у септембру, двадесетпетогодишњицу свог књижевног и културног рада. Као један од најстаријих сарадника „Киће“, као вредан национални и културни раденик, заслужује, да се његовим животом и радом и на овом месту позабавимо.

О своме животу г. Заставниковић нам пружа ове податке:

Михајло Г. Заставниковић

„Рођен сам 1879. г. у Осеку, у Славонији. Отац ми је био судач: Јосиф Заставниковић у Осеку. Мајка ми је била Војвоткиња. Отац ми је Личанин, из знамените фамилије Заставниковића, родом из Рибнице, код Госпића. Један ми је стриц – Гедеон био генерал, али је за време Фрање Јосифа отрован у Бечу, као велики Србин. Личани су му подигли споменик у Госпићу, који и данас постоји. Други стриц, због великог Србовања страдао

ми је у тамници; а мој отац протеран је 1880. г. из Аустрије за свагда. Био је тада судач у Зворнику, у Босни. Ја сам тада био дете, у другој години.

Отац ми је тада дошао у Београд и примио се надстојавања над радовима при грађењу железнице (знао је француски и италијански). Наскоро затим је умро. Моја мати, Марија, однеговала ме је, али ме је као сироче примио теча *Свејшозар Живковић*, учитељ у Алексинцу (сада пресвитер у Београду), те сам у његовој кући одрастао и школовао се.

Свршио сам основну школу, гимназију и учитељску школу у Алексинцу, 1900. године.

Сарађивао сам на многим белетристичким, педагошким и др. часописима, као и радио на дечјој књижевности. Издао сам своја дела „Европи“, „Свету“, „Песме васкрснућа“ и „Солунски дани“. И данас радим на песми и приповетци...”

Г. Заставниковић је популаран народни песник. Његове песме поникле су у најтежим данима нашим, и као песме Војислава Ј. Илића Млађег, најпопуларнијег нашег песника, и Заставниковића стихови су прирасли народу за срце, да се данас певају и свирају по целој Краљевини. Његове су песме: „Шарене гајде писано“, „Креће се лађа“, „Спавај, спавај“... Па оне строфе, тако омиљене војницима:

„Тамо далеко где плави Дунав сја,
Тамо је земља моја, тамо је Србија“...

И они:

„Да не беше кукуруза жута,
Пропала би пешадија љута...
А ко не зна шта су муке тешке,
Нека пређе Албанију пешке“...

Све је то певао, певао и свирао војницима у Солуну Мих. Ј. Заставниковић. Чувени „Уча“ – то је био он.

Као сарадник „Киће“ г. Заставниковић се јавља одмах при покретању његовом. Од њега имамо пуно прибележених народних приповедака, песама и пошалица, и неколико врло лепих фељтона, у којима се огледа леп дар приповедача. Нарочиту пажњу заслужују његове „Банатске народне песме“ које је прикупио у тој дичној покрајини нашој и штампао их у „Кићи“.

Дао би Бог да нам поживи још дужи низ година и овако предано служи своме роду.

*) *Кића*. Београд, 3. јануар 1926.

МИХАЈЛУ ЗАСТАВНИКОВИЋУ, песнику
(Посвећа о 25-годишњици)

Двадесет и пет љета на част роду,
Тражио си духом правду и слободу;
И борац си био за јединство свето,
Труде рода свога сад прослављаш ето.

Нека ти је срећна прослава Србине,
Ти си свагда пером разгонио тмине;
Прорицо си песмом оно што сад стиже,
Јер се српско племе из мртвијех диже.

На мучноме путу, трагичан си био,
Оркан црних дана вечно те пратио;
Али духом никад поклекнуо ниси,
Већ се својим духом високо узвиси.

Дубок твој ум јесте, – душа ти велика,
Отаџбина наша с тобом нек је дика:
Јер ју љубиш жаром, велике ти душе,
Твоје песме српског душманина руше.

Жив нам и здрав био још много година,
Душа ти је сјајна ко сунце с висина;
Јер си добар Србин и родољуб прави,
С тог, ти певам песму о твојој прослави.

Пролазни су дани, и време ће стићи,
Хладна хумка кад ће и тебе се дићи;
На њој ће с зелењет бусење и трава
Али ће живети твоја вечна слава.

1925. године
Илија Рагевих

Илија Рађевић

Прим. прир.: Михајло Ј. Заставниковић прославио је двадесетпетогодишњицу рада 15. септембра 1925. године.

*) *Српско Косово*. Скопље, 1. децембра 1925.

ПЕСМЕ ВАСКРСНУЋА (СА СОЛУНСКОГ ФРОНТА)

*Ову збирку пјесама посвећујем сени мојога оца:
Јовану Заставниковићу
Из Рибнице (Лика)*

Син,
Мих. Ј. Заставниковић

